

לילה אחד עזבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

גליון תשכד
ערש"ק פרשת תשא

מדוע בדק הקב"ה את עושי העגל "כסוטות"?

פקוח נפש בשבת ובכל התורה

פרסום עושי מצוה - ימשוך אחרים להצטרף

כל מה שעשה ר' זלמן היה במתינות

כח

מהענינים המעוררים למאמצים יתרים ולהתקדמות וניצול כל הכחות ובזריזות וכולי - הוא דוקא מזה שיש לו לאדם אתגר והתחרות. אלא שעל הקבוצה לצנר [=לתעל] את ההתחרות הטבעית לשטח עליון יותר. במלים אחרות, תמורת זה שבחברה אינדיבידואלית מתחילה ההתחרות בצרכים הכי פשוטים, הגשמיים והחומריים, ועד שכלשון חכמינו ז"ל¹⁵ אלמלא מוראה של מלכות (- הכרח החברה) איש את רעהו חיים בלעו, הנה בקבוצה אפשר להעביר את הכח הזה להישגים גדולים יותר, אם בתוספת מרובה על הצרכים ההכרחיים או בשטח נעלה יותר - בחיי הרוח.

המורם מהאמור לעיל הוא שענין הקבוצה וחיי הקבוצה אינו מטרה והישג בפני עצמו, אלא שלב והכנה ודרך לפיתוח האינדיבידואליות והיחידות שבכל אחד ואחד והתגשמותם באופן הכי טוב ובמדה הכי מלאה.

(אגרות קודש חכ"ג ע' רסד-ה)

כמה לעשות על דרך זה, ולהתחרות וכו' (רק לשלימ-מזל ל"ע ול"ע - אין מתחרה). אזכיר עוד הפעם על הציון ויבשר טוב.

(היכל מנחם ח"ב ע' פח)

*

שיתוף כחות והסרת קנאה, אך נתינת מקום לתחרות וניצול הכחות

...אקוה שכבודו יסכים שענין הקבוצה אינו מטרה בפני עצמה, ואין צריך לומר המטרה האחרונה; אלא תכליתה להשיג סדר חיים רצוי ומקוֹנה על ידי שיתוף פעולה קיבוצית.

כשלעצמה הקבוצה ענינה, לכאורה, להשוות קטן וגדול, שזהו בעצם היפך טבע האדם; באשר בני אדם כשם שאין פרצופיהם דומים כך אין דיעותיהם דומות זו לזו¹¹. ולכן היחיד מוצא סיפוק ושלימות כשאפשר לו להוציא לפועל כל מה שיש לו בכח, ובמדה הכי מלאה, לא כל כך בענינים המשותפים שיש לו עם בני חברתו, אלא דוקא בשטח האינדיבידואלי שלו שבו מצטיין הוא מחבריו וסביבתו, כי הלא זוהי העצמיות שלו. לאידך, אין האדם בטבעו מתבודד¹² ולא טוב היות האדם לבדו¹³, והוא מחפש חיי חברה אשר בה ועל ידה ובעזרתה יוכל להגיע לשלימותו הוא.

מתוך הנחה האמורה, הנה מחד גיסא יש לחיי הקבוצה חשיבות גדולה בזה שמהוים רקע לשיתוף כוחות של כמה וכמה אנשים ועל ידי כך להישגים גדולים יותר, וכמובן, אפילו מסכום כל הכחות הפרטיים, וכידוע¹⁴ שפעילות שני אנשים בצותא גדולה יותר מכפלים מפעילותו של כל אחד מהם לחוד. ועוד מהענינים החיוביים שבקבוצה שהיא מסירה אותה קנאה ותחרות בלתי רצוי המביאה פעמים תכופות להתדרדרות היחסים שבין אדם לחברו, מה שאין כן פעולה קיבוצית שבדרך כלל מקרבת הלבבות וכולי.

לאידך גיסא, אין תכלית הקבוצה לבטל כל התחרות בכלל, שהרי אחד

(11) ראה סנהדרין לח, א.

(12) ראה מו"נ ח"ב פ"מ. ח"ג פכ"ז.

(13) בראשית ב, יח.

(14) ראה סוטה לד, א.

פתח דבר

בעזרי"ת.

לקראת שבת קודש פרשת תשא, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את קונטרס 'לקראת שבת' (גליון תשכד), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות חידושים וביאורים שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר מערכת, ולפעמים בעת העיבוד הושמט ריבוי השקו"ט בפרטי הענינים והרחבתם עם המקורות כפי שהם מופיעים במקורם [ובפרט במדור "חידושי פוגיות", שמופיעים כאן רק עיקרי הדברים], ויש להיפך, אשר הביאורים נאמרו בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי בינן.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו על-אתר או בתוכן הענינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

◇ ◇ ◇

ויה"ר שנוכח לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה'", ונוכח לשמוע תורה חדשה, תורה חדשה מאתי תצא, במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

קובץ זה יוצא לאור לזכות
הני לומדי ותמכי אורייתא, רודפי צדקה וחסד,
ראשונים לכל דבר שבקדושה

ה"ה האחים החשובים
הרב החסיד ר' ישראל אפרים מנשה
והרב החסיד ר' יוסף משה
וכל בני משפחתם שיחיו

ולזכות אביהם ה"ה הרב החסיד
ר' מאיר שי'
זאיאנץ
ס. פאולו ברזיל

יהי רצון שיתברכו בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר,
ובהצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו, תמיד כל הימים

מכון אור החסידות Or Hachasidus
סניף ארץ הקודש Head Office
ת.ד. 2033 1469 President St. #BSMT
כפר חב"ד 6084000 Brooklyn, NY 11213
03-738-3734 United States
Likras@likras.org (718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,
הרב מנחם מענדל זרוקמן, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטנוב, הרב מנחם
טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

כו

לעשות כל אחד במרץ הכי גדול כל התלוי בו, ובאם רואה שמי שהוא אינו
ממלא תפקידו הוא בשטח האמור, הרי אדרבה על-ידי זה יוסיף [הוא עצמו] עוד
מרץ ועוד כח בפעולתו בענינים.

ומשני טעמים:

על-פי פשוט כיון שראה שחסר, לו יהא בחלק חברו, משתדל [הוא] למלא
החסר, ועוד שעל-פי תורת החסידות מכיון שהראו לו שבנקודה פלונית חסר,
ידועה דבר הבעל שם טוב⁸ שדבר ברור הוא שזה הענין שייך לו, כי אין הראי'
לבטלה, וק"ל.

ועוד נקודה שלישית נוספת בכל האמור, שרואים במוחש צדקת מאמר רז"ל
אין אשה מתקנאת כו"⁹ וקנאת סופרים תרבה חכמה.

(אגרות קודש ח"ח ע' שו-ז)

סיוע הדדי ולא תחרות

...והנה זה כמה כתבתי שהצלחת אנ"ש... תלוי בזה שיסכימו להאמת שאין
הם מתחרים אלא מסייעים איש לרעהו.

אבל כל כמה שאין זה ניכר בפועל ובמעשה הרי מקלקלים הצנורות
וההשפעות, ועל-פי מאמר הצמח צדק⁹ א. ב. אחדות ברכה כו'...

(אגרות קודש ח"ח ע' רסה)

רק ל"שלימזל" אין מתחרה

במה שכותב אודות סוחרים המתחרים אתו וכו'

מהעצות בזה להסיח דעת מהם, ועל פי מה שכתוב¹⁰ "כמים הפנים לפנים כן
לב האדם לאדם", הרי סוף-סוף פועל היסח הדעת ממנו ומעניניו.

(אגרות קודש ח"ז ע' של)

טבעי הדבר שכשמסחר: א. מצליח. ב. מתפשט למקומות נוספים – מתעוררים

(7) מאור עינים פ' חקת. ראה תולדות י"י סוף פ' תרומה.

(8) מגילה יג, א.

(9) שיחת אחרון של פסח תרצ"ה (ספר המאמרים תשי"א ע' 246).

(10) משלי כז, יט. וראה רש"י שם: לפי מה שאדם יודע שחבירו אוהבו, כן הוא מראה לו פנים.

תוכן הענינים

ה. מקרא אני דורש

מועלת חור מצד עצמו

ביאור הא דבפרשתנו על הכתוב בצלאל בן אורי בן חור רש"י אינו מפרש דבר, משא"כ בפרשת ויקהל דמפרש ע"ז "חור – בנה של מרים היה", דלכאורה אם יש קושי בהכתוב הו"ל לרש"י לפרשו כאן – בפעם הראשונה

(עי' לקוטי שיהות ח"א עמ' 211 ואילך)

ח. פנינים עיונים וביאורים קצרים

בין טהרה לתוספת קדושה / בדיקה לארוסתו בלבד

ט. יינה של תורה

עשויים ליצר הרע – הכיבין עלי?

מדוע נרמו משה רבינו ב"כיר" דווקא? / נתאוהה הקב"ה שישכון גם בדברים נחותים וגשמיים / הכנעת היצר – הכיבה מן הכל / קבלת עול הקב"ה – הרחיצה שקודם העבודה

(עי' לקוטי שיהות ח"ו עמ' 196 ואילך)

יג. פנינים דרוש ואגדה

מדוע רוצים גם את הפנים בבוקר? / לוחות ושברי לוחות בלימוד התורה

יד. חידושי סוגיות

פקוח נפש בשבת ובכל התורה

מקשה בדברי הרמב"ם לענין פקוח נפש בשבת – אמאי שינה מן הש"ס והביא הילפותא ד"וחי בהם" רק לענין שאסור להתמהמה כו' ולא לגופא דדינא שדחוי' שבת אצל סכנת נפשות / מוסיף להקשות מה ראה הרמב"ם להצריך כאן הלימוד ד"וחי בהם" אחר שהזכירו כבר בדין יהרג ואל יעבור שבכל התורה, וגם מקשה מהו החידוש דין במה שהאריך שדיני התורה אינם נקמה בעולם כו' / מחדש דשאני דין זה בשבת מבכל התורה, שהוא דין בשמירת שבת גופא ולא בהלכות נפשות / מאבאר דבריו על פי הכתוב בפרשתנו דגדר שמירת השבת הוא לאות בין ישראל לקונם ולהכי פקוח נפש הוא שמירתה של שבת ולא חילולה, ומסיק דזהו גופא דינא דאסור להתמהמה כו' / מתרץ עפ"ז כל הקושיות הנ"ל

(מתוך ספר "פניני מנחם" ח"ב סי' לה - עי' לקוטי שיהות ח"ז עמ' 133 ואילך)

יט. דרכי החסידות

צדקה המוסיפה חיות בתפילה

כא. הוספה III דרכי החיים

קנאה ותחרות

קנאת סופרים תרבה חכמה – בין התלמידים; פרסום עושי מצווה, קנאה בהנהגה טובה ובזולת המעוררת להשתפר ולעשות טוב; אל יבוש מפני המלעיגים – כי מקנאים הם, סיוע הדדי ללא תחרות, רק ל"שלימול" אין מתחרים; דרך ה"קבוץ" – המעלות והחסרונות, אין קנאה אך אין תחרות

אל יבוש מפני המקנאים

ומה שכותב שיש כאלו הצוחקים [מכך שהחליט לשוב לדרך היהדות] וכו', מהנכון אשר לא יכנס עמהם בכל וויכוח כלל וכלל, כי לפעמים אלה הצוחקים, הסיבה היא שחשים הם בנפשם פנימה, שאין [ה]הנהגה שלהם כדבעי, שהרי אבותיהם ואבות אבותיהם, במשך של שלשת אלפים שנה ות"ק שנה הולכים הם בדרך התורה והמצוה, ורק הם נטו מזה, וחשים, ואף שלפעמים אין מבינים זה בשכל, שהנטי' היתה משום שלא רצו להלחם נגד היצר, ומנסים לכסות על הרגש זה על-ידי צחוק ולעג וכו' ורואים במוחש אשר כשאין נכנסים לוויכוח והולכים בדרך התורה והמצוה מבלי לשים לב להלועגים, הרי סוף סוף גם הלועגים והצוחקים מפסיקים את זה, ומתקרבים גם הם צעד אחר צעד לתורה ולמצותי' עליהם נאמר' וחי בהם.

(אגרות קודש ח"ח ע' קלט)

...ובטח למותר להדגיש שבדבר הנוגע בנפש ולכל העתיד [נישואין והקמת בית בישראל] אין מתחשבים מה יאמרו המלעיגים שמבחוץ, כיון שידועים שזהו היסוד לכמה שנים, לעשירות בשנים בחיים בעתיד, ובפרט שחלק חשוב מהמלעיגים הוא מפני שהתאכזבו מרה בהאידיאלים שלהם ומקנאים כשרואים איש או אשה עומדים איתן באמונתם ושלום בנפשם פנימה.

(אגרות קודש ח"ד ע' ח)

במענה למכתבה משילהי שבט, בו כותבת על-דבר אופן פעולת בעלה שליט"א מעת בואו חזרה מכאן [בעניני חינוך ילדי ישראל על טהרת הקודש] והתוצאות מזה בהנוגע להמשפחה, כיון שעסוק הוא ביותר וכו' וכפי שכותבת אפילו בתוך החברה שלנו מביטים על הנהגה זו בתמהון וכו'.

והנה לכל לראש עלי לשלול הטענה האחרונה, שהרי יסוד והתחלת כל ד' חלקי השולחן ערוך, אל יבוש מפני המלעיגים ובפרט שצריך עיון טעם הלעג אם אינו מפני קנאה וכיוצא בזה, והלואי שתהי' קנאת סופרים שתוצאותי' תרבה חכמה...

(אגרות קודש ח"ט ע' שנח-ט)

לעורר קנאה לפעול בתחום העסקנות

ובמה שכותב אודות . . הרי ידועה ההוראה בכגון זה שלכל לראש צריך

הצלחה של אחרים מרמזת מלמעלה להשתדל ולהצליח

קנאת סופרים תרבה חכמה (עיין בזה בהערה בקונטרס החלצו ע' טז) ועל-פי המצב עתה בעירם שנתוספו שם ספסלין] וישיבות, בודאי מבינים הם הרמז בזה מלמעלה בנוגע אליהם, אשר צריכים הם עתה להשתדלות יתירה ולהעדפה בתוספת מרובה על העיקר להעמיד את הישיבה על הגובה הדרוש מתאים לרצון מייסדה הוא כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר,

ובטוח הדבר שכיון שדורש הוא זאת מאתם, ובכל תוקף ועוז, הרי בודאי ישנם בהם הכחות על-זה וישנה האפשריות לפתח את הישיבה בכיוון זה במחנם, ויהי רצון מהשם יתברך שלא יחסר גם כן אצלם הרצון להביא את כל הנ"ל בפועל ממש וטוב יהי' להישיבה על-ידי זה לא רק ברוחניות כי אם גם בגשמיות.

(אגרות קודש ח"ה ע' קצח)

פרסום עושי מצוה – יוסיף במשתתפים

...נהניתי לקרות בהמצורפים למכתבו . . על-דבר מה שהי' בהעתון בנוגע להתועדות דשמחת בית השואבה, וכן בנוגע להתועדות דנשי חב"ד והשייכות אליהן, ובטח גם להבא יתאמצו בכגון זה,

ונוסף על העבודה עצמה, להשתדל בפרסום, ובאופן המתאים דוקא, היינו בלא פרסום זולה, וכידוע מתשובת הרשב"א⁴ שמצוה לפרסם עושי מצוה כיון שעל-ידי זה אפשר להמשיך [=למשוך] עוד אחרים וכהענין דקנאת סופרים תרבה חכמה.

(אגרות קודש ח"ה ע' קעט)

... ובמה שכותב אודות ההשתתפות בשיעורי לימוד הנלמדים ברכים – כדאי הי' מתאים לפסק תורתנו, מצוה לפרסם עושי מצוה (שולחן ערוך יורה דעה סי' רמ"ט סעיף י"ג)⁵ להדביק על הכותל רשימת המשתתפים בכל שיעור, שלבד שזה יחזק יותר את המשתתפים, יש מקום ותקוה שכל אחד ואחד ירצה להופיע על כל פנים באחת הרשימות.

(אגרות קודש ח"י"ב ע' קצ)

מקרא אני דורש

ביאורים ופירושים בפשוטו של מקרא

מעלת חור מצד עצמו

ביאור הא דבפרשתנו על הכתוב בצלאל בן אורי בן חור רש"י אינו מפרש דבר, משא"כ בפרשת ויקהל דמפרש ע"ז "חור - בנה של מרים היה", דלכאורה אם יש קושי בהכתוב הו"ל לרש"י לפרשו כאן - בפעם הראשונה

א. "וידבר ה' אל משה לאמר. ראה קראתי בשם בצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה. ואמלא אותו רוח אלקים בחכמה ובתבונה ובעצת ובכל מלאכה" (פרשתנו לא, א-ג) - ובציווי זה מצוה הקב"ה את משה על מינויו של בצלאל למלאכת עשיית המשכן וכליו.

והנה, בפרשה הבאה - פרשת ויקהל (לה, ל ואילך), מספר הכתוב על זה שמשם מסר לבני ישראל את דברי הקב"ה: "ויאמר משה אל בני ישראל, ראו קרא ה' בשם בצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה. וימלא אותו רוח אלקים בחכמה ובתבונה ודעת ובכל מלאכה";

ושם העתיק רש"י את תיבת "חור", ומפרש "בנה של מרים היה".

ובמפרשים (גור אריה. ועד"ז בדברי דוד. ועוד) ביארו את כוונת רש"י, ש"קשה הלא אין דרך לייחס את האדם רק אל אביו . . . ולמה ייחס את בצלאל אחר חור אבי אביו? אלא בוודאי כי חור (להיותו בנה של מרים) היה עיקר יחוס של בצלאל, ולכך מייחס אותו אחריו".

ולכאורה חסר ביאור:

אם אכן קשה לרש"י מדוע מייחסים את בצלאל אחרי אבי אביו חור, ולכן הוצרך לפרש שחור "בנה של מרים היה" - למה הוקשה לו דבר זה רק בפרשת ויקהל, בדברי משה לבני ישראל, ולא בפרשתנו, בדברי הקב"ה אל משה, שכאן שתק רש"י ולא פירש

כ"ז ? !

(4) ח"א סי' תקפא.

(5) עיי"ש בנקה"כ.

ב. ויש לומר בזה, ובהקדים התמיהה בעצם דברי רש"י (שבפ' ויקהל):

לכאורה, גם אם רש"י רוצה לבאר את מעלתו המיוחדת של חור שלכן מייחסים את בצלאל אחריו, למה הוצרך "להרחיק לכת" לדור נוסף, ולפרש שמעלתו של חור היא בהיותו בנה של מרים? היה לו לפרש בפשטות - שזהו מפני מעלתו של חור עצמו, המפורשת לעיל כמה פעמים:

במלחמת עמלק מצינו (בשלח יז, י"ב) שרק אהרן וחור הם אלו שעלו עם משה בעת מלחמת עמלק ותמכו בידיו;

כאשר עלה משה להר אמר (משפטים כד, יד) "הנה אהרן וחור עמכם מי בעל דברים יגש אליהם", הרי שחור מילא את מקומו של משה ביחד עם אהרן;

ובעת עשיית העגל מצינו (פרש"י פרשתנו לב, ה ד"ה ויאמר) שחור היה מוכיח את ישראל עד שהרגוהו, כלומר, שהיה בו גם העילוי דמסירות נפש על קידוש השם.

ואם כן, מנ"ל לרש"י לחדש שכוונת הכתוב היא לייחס את בצלאל ל(חור בתור בנה של) מרים - ולא לחור בזכות עצמו?

ג. אלא, ששתי השאלות מתורצות זו בזו:

אכן, בפשטות מסתבר שהכתוב מייחס את בצלאל לחור בגלל מעלתו עצמו, ולכן בפרשתנו - בדברי הקב"ה למשה - לא מסביר רש"י דבר על כך שהכתוב מייחס את בצלאל לחור, משום שהדבר מובן בפשטות, בגלל מעלותיו הגדולות של חור (שמפורשות בכתובים לעיל, ואין רש"י צריך לחזור ולפרש זאת להדיא);

דוקא בפרשת ויקהל, כאשר התורה מספרת על דברי משה כפי שהוא אומרם לבני ישראל, כאן (אין להסתפק במעלת חור מצד עצמו, אלא) צריך להוסיף שחור היה בנה של מרים, כי:

הרי בני ישראל הם אלו שהרגו את חור במעשה העגל; ואם כן, איך יתכן שמשם יבוא וידגיש בפניהם את שמו של חור, ובפרט כאשר מדובר על מלאכת המשכן שנועדה לכפר על מעשה העגל [וע"ד האיסור להזכיר לבעל תשובה את מעשיו הראשונים (משנה בבא מציעא נח, ב)]?! ולכן מפרש רש"י, שהזכרת חור בתוך דברי משה לבני ישראל היא רק כדי לייחסו למרים - ולא בשביל להזכיר את מעשיו עצמו. [אולם בפרשתנו, כאשר הקב"ה מדבר למשה עצמו, אין מניעה מלהזכיר את מעלותיו הפרטיות של חור, כולל זה שנהרג על קידוש השם וכו'].

ד. ועוד זאת:

בעת דברי משה לישראל, המסופרים בפ' ויקהל, מצינו שהיתה הדגשה יתירה על ענין

וישפיעו על חייהם היום יומים, ובהמשך לזה נכונה מאד סברתו לסדר מנין בעדם כיון שזה נותן מקום לבחירת גבאי שמש מבין הנערים גופא, והרי ידוע עד כמה הנוער בארצות הברית להוט אחרי סידורים שיש להם אופן של טים team [=קבוצה] ובמילא יש לו לידער [=מנהיג], קעפטיין [=מפקד] כו' וכו'... (אגרות קודש ח"י ע' מה)

קנאה בחברים - תרבה התמדה ושקידה

במענה למכתבו מזאת חנוכה . . בו כותב אשר סובל הוא מהענין דקנאת סופרים, אשר מקנא חבריו המתמידים בלימוד יותר ממנו, אף שגם נפשו חשקה בלימוד התורה בהתמדה ושקידה.

ולפלא הדבר סגנון כתבו, שהרי אדרבה אמרו חז"ל קנאת סופרים תרבה חכמה (בבא בתרא כב, א) שלכן פשוט שעליו להרבות מדה האמורה על מנת להרבות בהתמדה ושקידה, ועל-ידי זה תתרבה גם כן הצלחתו בהלימודים, וכבר ידוע מעלת מדה האמורה מיוסד על הכתוב ותקנא רחל באחותה ופירושו בזהר הקדוש חלק ב' קכ"ו ע"ב, עיין שם וכן בספר ארחות צדיקים שער י"ד, ומבואר בארוכה באור התורה להצמח צדק פרשת ויצא על הכתוב האמור, ומקרא מלא אמר החכם מכל אדם³, אל יקנא לבך בחטאים כי אם ביראת ה' כל היום.

(אגרות קודש ח"י ח' קנז)

קנאה בהנהגה טובה - כדי לאמצה

זה ימים אחדים שקבלתי מכתבו בו כותב ראשי פרקים מדברי ימי חייו ואת אשר עבר עליו ואשר עתה נמצא הוא ב... זה איזה שנים. כן מוסיף שבמשך ימי נדודיו נפגש עם אנ"ש וקנא בהם אשר בכל מקום בואם מתנהגים הם בהנהגתם וכאילו הם בד' אמות של עצמם.

ויש להעיר בזה שתי נקודות:

א) בכל דבר יש להביא סיוע בעבודת ה' יתברך והוא הדין במדת הקנאה אשר אף שבכלל היא מדה מגונה בכל זאת קנאה דקדושה קנאת סופרים תרבה חכמה, ובאם לאו הרי זה נשאר דבר מגונה, ולכן תקותי שגם אצלו הרגש, זהו להרבות בחיזוק עצמו בעניני תורה ומצות ודוקא בהידור...

קנאה ותחרות

קנאת סופרים תרבה חכמה – בין התלמידים; פרסום עושי מצווה, קנאה בהנהגה טובה ובזולת המעוררת להשתפר ולעשות טוב; אל יבוש מפני המלעיגים – כי מקנאים הם, סיוע הדדי ללא תחרות, רק ל"שלימזל" אין מתחרים; דרך ה"קיבוץ" – המעלות והחסרונות, אין קנאה אך אין תחרות

לְמָה ה' יַחַרְה אַפַּי בְּעַמִּי

כלום מתקנא אלל חכס נחכס, נצור נצבור (משא לנ, יא. רש"י)

להרבות בקנאת סופרים בין התלמידים

בנועם קבלתי מכתבו מכ"ב אייר, אודות ביקורו בישיבת תומכי תמימים ביחד עם הרה"ג איש ירא אלוקים נכבד ונעלה וכו'. . ותוצאות הבחינות אשר השביעו רצונם.

...ומשנה תשואות חן לכבוד-תורתו וחבירו בעד בשורה הטובה, והעיקר אשר בטח על-ידי הבחינה עוררו בהתלמידים קנאת סופרים עלי' נאמר תרבה חכמה¹, ובלשון הזהר (ח"ב קכו, ב) אסגיאו משיכו דחכמתא [=מגדילים משיכת החכמה], והוסיף ביאור אדמו"ר הצמח צדק על-פי מאמר רז"ל (שבת קנב, ב) מי שיש בו קנאה מרקיב, שהוא כענין התולע דקדושה שמרקיב הארז, מדות דנפש הבהמית, ועל-דרך המבואר בארחות צדיקים שער יד על מאמר רז"ל האמור קנאת סופרים תרבה חכמה, כי תראה אדם שלומד וכו' וכן לענין כל המצות כו'² ומציין גם כן לסוטה ג, ע"א (אור התורה ויצא ד"ה ותקנא רחל באחותה).

(אגרות קודש ח"י"ז ע' קכב)

לאחרי השתיקה הארוכה נעם לי לקבל מכתבו ממוצאי שבת קודש בו כותב איך שהסתדרו הענינים בהתלמוד תורה וסידור הכתות השונות, ונהניתי במאד מאד ממה שהמציא כמה ענינים בקנאת סופרים בין התלמידים שבטח יביא פירות לעורר בהם כחות הפנימים שיש בכל אחד ואחד מישראל שיתגלו בפועל

(1) בבא בתרא כא, א.

(2) וזה לשונו: כי אם יראה אדם שלומר, יתפש קנאה בלבו ויאמר: זה לומד כל היום, גם אני אעשה כן. וכן לענין כל המצות יקנא כל אחד בחבירו לתפוש מעשה חבריו הטובים.

לקראת שבת

היחוס של העושים במלאכת הקודש. וכדברי רש"י מיד לאחר מכן (פסוק לד): "אהליאב משבט דן מן הירודין שבשבטים מבני השפחות, והשוהו המקום לבצלאל למלאכת המשכן והוא מגדולי השבטים, לקיים מה שנאמר 'ולא ניכר שוע לפני דל'".

כלומר: כוונת הכתוב בהזכרת יחוסם של בצלאל ואהליאב היא להדגיש הריחוק שביניהם, שבצלאל הוא "מגדולי השבטים" ואהליאב "מן הירודין שבשבטים" – ומכל מקום "השוהו המקום לבצלאל"; ומטעם זה מדגיש הכתוב "בן חור", ומפרש רש"י "בנה של מרים היה" – "להודיע גודל יחוסו מגדולי היחס והמעלה, בין מצד האב בין מצד האם, שבזה מתקיים טפי מה שנאמר . . 'ולא נכר שוע' כו'" (משכיל לדור שם).

[ויש לומר, שזהו גם בהתאם למה שכתוב בנוגע לאהליאב "מן הירודין שבשבטים מבני השפחות", היינו שפחיתותו שייכת ליחוס האם, ולכן מסתבר לומר, שגודל היחוס של בצלאל הוא (לא רק מצד האב, אלא) גם מצד האם].

ולפי זה מתורץ מדוע לא פירש רש"י בפרשתנו שחור בנה של מרים היה – כי אפשר לומר בפשטות, שהכתוב רוצה לייחס את בצלאל לחור מצד מעלותיו של חור עצמו; ורק בפרשת ויקהל, שבה עיקר הכוונה היא להדגיש את ההשוואה למרות ההבדל בענין היחוס, ש"לא ניכר שוע לפני דל", מוסיף רש"י שהיחוס לחור בא לתאר מעלת יחוסו של בצלאל (גם) מצד האם מרים.

פנינים

עיונים וביאורים קצרים

בין טהרה לתוספת קדושה

ורחצו אהרן ובניו ממנו את ידיהם ואת רגליהם גו' ורחצו ידיהם ורגליהם ולא ימותו (ד, יט, כא)

במפרשים שקו"ט בשינוי בין הכתובים, מפני מה כתוב תחילה "את ידיהם ואת רגליהם" ולא ככפסוק השני שכתוב "ידיהם ורגליהם" בלי הפסק ביניהם (ראה אה"ח, צפע"ג על התורה, ועוד).

ונראה לומר בזה בהקדים הא דמצינו בגדר חיוב רחיצת ידים ורגלים שני ענינים:

א. "לפי שהידים עסקניות הן ולפיכך נצטוינו ורחצו אהרן ובניו ממנו כו' כדי לטהרם מהיסח הדעת" (פי' המיוחס לראב"ד לספר יצירה פ"א מ"ג). והיינו, שבנוסף לתוספת נקיות ע"י הרחיצה יש בה גם גדר טהרה, כמו טהרה מטומאה שהיא ע"י טבילה [וכמו הטבילה שצ"ל לפני הכניסה לעזרה לעבודה, אף על פי שהוא טהור (יומא ל, א במשנה)].

ב. מזה שחכמים קראו לרחיצה זו "קידוש ידים ורגלים" (ראה לדוגמא משנה יומא שם, ועוד) משמע, שע"י רחיצה זו יש גם תוספת קדושה.

וי"ל הנפק"מ ביניהם, דלענין דין טהרה שברחיצה, יש דין אחד לידים ולרגלים, דכשם שבטבילה צריך לטבול כל גופו, עד"ז כאן, שהידים והרגלים לענין זה הם כמציאות אחת, ואין טהרה לחצאין, ואילו דין קדושה שברחיצה זו עיקרו הוא בידים, שבהן נעשות בפועל עבודת המקדש (והרגלים הם רק כעין עזר, כי צ"ל עמידה על הרצפה).

ועפ"ז יש לפרש השינוי בין הכתובים, דהפסוק ד"ורחצו ידיהם ורגליהם" קאי בדין טהרה שברחיצה זו, ולכן נאמר "ידיהם ורגליהם" ביחד בלי הפסק, כי לענין הטהרה הן כגוף ומציאות אחת, כנ"ל; משא"כ הפסוק ד"ורחצו גו' את ידיהם ואת רגליהם" קאי בענין הקדושה, שאין הידים והרגלים בגדר ומציאות אחת, וקידוש הרגלים בא כהוספה על הקידוש דידים.

(ע"פ לקוטי שיהות הלי"א עמ' 186 ואילך)

בדיקה ל'ארוסתו' בלבד

וישק את בני ישראל ויקח את העגל גו' ויזר על פני המים

נתכוין לבדקם כסושות, שלש מיתות נידונו שם כו' בסייף כו' במגפה כו', לא עדים ולא התראה בהדרוקן שבדקום המים וצבו כמגיהם (לב, כ. רש"י)

מצינו חילוק בין ה"שלש מיתות" שבהן נידונו ישראל, שאצל אלו שנהרגו בסייף כתיב "ויפול מן העם" (שם, כח), במגפה כתיב "ויגוף ה' את העם" (שם, לה), אך בנוגע לאלו ש"בדקום המים" כתיב "וישק את בני ישראל". ויש לעיין בטעם השינוי.

ולבאר זה יש להקדים, דלכאורה אינו מובן מדוע בדק הקב"ה את עושי העגל "כסוטות", דמה קשר ושייכות יש בין ענין הסוטה לחטא העגל?

ויוכן זה ע"פ מה שכתב רש"י בנוגע לחטא העגל, עה"פ "פסל לך" (לד, א) "משל למלך כו' והניח ארוסתו עם השפחות כו' כך המלך זה הקב"ה, השפחות אלו ערב רב כו', ארוסתו של הקב"ה אלו ישראל". ונמצא, שחטא העגל הוא בדוגמת קלקול "ארוסה". וזהו ש"בדקום כסוטות", שהרי השקאת הסוטה היא גם מטעם "קלקול" כגון זה.

ועפ"ז יש לומר, שמכיון שעיקר בדיקה זו הייתה מטעם קלקול הארוסה, הייתה בדיקה זו שייכת רק ל"ישראל" שהם "ארוסתו של הקב"ה", משא"כ הערב רב נמשלו "לשפחות", ולכן לא הי' שייך אצלם ענין זה.

וזהו שעל שאר המיתות נאמר "העם" דייקא, כי בהן נכללו כל העם, שגם הערב רב בכללם, משא"כ על בדיקה זו נאמר "וישק את בני ישראל", כי רק בני ישראל נכללו בזה, ולא "השפחות אלו ערב רב".

(ע"פ לקוטי שיהות חפ"ז עמ' 409 ואילך)

הוספה

מכתבי עצות והדרכות
בעבודת השי"ת ובחיי היום יום
מתוך סט הספרים דרכי החיים

פרשת תשא

יינה של תורה

ביאורים בעניני הפרשה על דרך החסידות

עשויים ליצר הרע - חביבין עלי?

מדוע נרמז משה רבינו ב"כיור" דווקא? / נתאוהה הקב"ה שישכון גם בדברים נחותים וגשמיים / הכנעת היצר - חביבה מן הכל / קבלת עול הקב"ה - הרחיצה שקודם העבודה

הכיור אשר ממנו קידשו הכהנים ידיהם ורגליהם, נשתנה והופרש משאר הכלים המנויים בפרשיות תרומה ותצוה, והרי הוא נמנה בפני עצמו בריש פרשתנו¹.

ובטעם הדבר כתבו המפרשים² שהוא מפני שהכיור "לא הייתה הכוונה בו להשכין שכינה במקדש" ככל הכלים, אלא רק "להכין את הכהנים לעבודתם", ועל כן "לא הוזכר למעלה עם שאר הכלים" להיותו רק הכנה לעבודה ולא חלק מעבודת השכנת השכינה עצמה.

נמצא אם כן, שהכיור דרגתו נמוכה לכאורה משאר הכלים, להיותו הכנה בלבד לעבודה ולא חלק מהעבודה עצמה.

אבל באמת, דווקא משום היותו הכנה כללית לעבודה יש בו תוכן עמוק ומעלה גדולה, וממנו נלמד עיקר גדול בעבודת הבורא ית"ש, וכפי אשר יתבאר.

מדוע נרמז משה רבינו ב"כיור" דווקא?

בתיאור חנוכת המשכן נאמר בפ' פקודי³: "וישם את הכיור... ורחצו ממנו משה

היה מתון ומסודר, היה מקושר מסור לסבא מהר"ש.

כל מה שעשה הר' זלמן היה במתינות, בהתבוננות השכלתית. לכל דבר היתה לו גישה של סדר השכלה חב"דית. סדר מיוחד היה לו בנסיעה לליובאוויטש, להיות אצל הרבי, כמה זמן לשהות שם ומתי לחזור מליובאוויטש.

הר' זלמן היה אחד מבחירי המשכילים בחסידות ובעלי העבודה שלגבם היתה הנסיעה לליובאוויטש, שמיעת חסידות וכניסה ל"יחידות", משום חוויה נפשית שתפסה בהם המקום הנעלה ביותר בחיים.

סדר הנסיעה, אל ומליובאוויטש, הוא חוויה נפשית אצל חסידים בעלי השכלה ועבודה פנימיים. כל אחד מנכדי החסידים היה מתעכב בערים ועיירות מסוימות, בנסעם אל ומליובאוויטש, למסור לחסידים מה ששמעו בליובאוויטש, לחזור על מאמרי החסידות ששמעו. היו עורכים אז התוועדות חסידית. קבלת הפנים האמיתית היו עורכים כששבו הביתה. כל חסידי חב"ד, בלי הבדל עניים או עשירים, הן בגשמיות והן ברוחניות, בידיעה ובעבודה, היו משתתפים בשמחה.

"כשמחיים יהודי בגשמיות, נותנים לו לאכול, השכר הוא בגשמיות וברוחניות"

פעם אחת כשהר' זלמן חזר מליובאוויטש, הגה בהתוועדות חסידית שנערכה לקבלת פני האורח, סיפר על אימרה שהסבא מהר"ש אמר באמצע מאמר:

כשמחיים יהודי בגשמיות, נותנים לו לאכול, השכר הוא בגשמיות וברוחניות.

כשהחסיד ר' חיים בער קלט את האימרה בפנימיות, עשה לעצמו סדר לתת לפני התפילה לעוברים ולשבים או לעניים סתם שהיו בבית הכנסת, שיהיה להם במה לסעוד את לבם אחרי התפילה.

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק אמר לי שהמסירה והנתנה הפנימית של החסיד ר' חיים בער אל הרבי מהר"ש העמידה אותו על מקום הצלחה נכון בעבודת המוח והלב.

(ספר השיחות הישית [לה"ק] עמ' קסה-קסו)

(1) ל, יז ואילך.

(2) ספורנו לפסוק יח, וראה גם בחזקוני שם.

(3) מ, ל-לא.

דרכי החסידות

שיחות ומכתבים בעניני עבודת ה'
מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

צדקה המוסיפה חיות בתפילה

"תפילה צריכה הרי להיות בחיות, ועל ידי הנתינה והחיות נפש העני לפני התפילה, מתוסף הרבה חיות בתפילה"

רמז בידו הקדושה בדרך המשכה למעלה

החסיד ר' זלמן זלפולסקי היה חסיד של הסבא הרבי מהר"ש. כשהיה בא לליובאוויטש היה הסבא אומר חסידות לפניו ביחוד.

פעם אחת - בשנת תרל"ז - אמר הרבי מהר"ש לפניו מאמר שאמר בפני הקהל בשבת שעברה. בשנת תרל"ח אמר לפניו מאמר מיוחד.

הרבי מהר"ש היה לעתים קרובות אומר באמצע המאמר מספר מלים שלא היתה להן שייכות למאמר, ולפעמים היתה להן שייכות למאמר.

במאמר משנת תרל"ח הסביר הסבא מאמר חז"ל¹ ר"א יהיב פרוטה לעני והדר מצלי, ואמר על כך:

תפילה צריכה הרי להיות בחיות, ועל ידי הנתינה והחיות נפש העני לפני התפילה, מתוסף הרבה חיות בתפילה. ורמז בידו הקדושה בדרך המשכה למעלה. כך היתה דרכו לרמוז בידו הקדושה על כל דבר שבהפלאה.

בעל מזחין גדול ובעל לב חסידי רחב

החסיד ר' זלמן זלפולסקי לא זו בלבד שהיה בעל מזחין גדול ובעל לב חסידי רחב,

ואהרן ובניו" וגו', ולמדו מכך בגמרא⁴ אשר שיעורו הפחות ביותר של הכיור הוא "כדי לקדש ארבעה כהנים ממנו", והוא כנגד ארבעת המתקדשים בימי המילואים, הלא הם משה, אהרן ושני בניו.

ומדין זה רואים ברור את מהותו של הכיור ככלי שענינו הוא הכנה לעבודה, שלכן דווקא בנוגע לכיור מצינו דין מיוחד כזה - ששיעורו נלמד מענין שהיה רק בשבעת ימי המילואים:

משה רבינו עבד במשכן בשבעת ימי המילואים בלבד, ומטרת עבודתו הייתה רק הכנה לכללות עבודת המשכן מאז ואילך, ומכל מקום הונצח לדורות דין זה, שצריך שיעור הכיור להיות כנגד המתקדשים בו בימי ההכנה לעבודת המשכן, ומשה בכללם. וטעם הדבר, כי זו מהותו של הכיור וזה עיקר ענינו - להיות הכנה לכללות עבודת המשכן.

ומזה אפשר ללמוד לאידך את מעלתו המיוחדת של הכיור, שדווקא בו יש ענין המרמז על משה רבינו, שהוא נעלה יותר מן הכהנים, ועבודתו מרוממת יותר, כי להיותו הכנה לכללות העבודה יש בו מעלה וכח מיוחד.

נתאווה הקב"ה שישכון גם בדברים נחותים וגשמיים

ויש לבאר ענין ומהות עבודת ה"כיור" כהכנה לכללות העבודה, ובהקדים אשר שני קצוות אלו - מחד פחיתותו של הכיור להיותו רק הכנה, ומאידך מעלתו שדווקא בו נרמז גם משה - מוצאים אנו אותם גם בנוגע לעשיית הכיור מ"מראות הצובאות".

הנחושת שממנה נעשה הכיור, נלקחה מ"מראות הצובאות"⁵ של בנות ישראל שהיו "רואות בהם כשהן מתקשטות", שהוא ענין נחות ונמוך ביותר, ועד שכאשר הביאו את המראות לנדבת המשכן "היה מואס משה בהן מפני שעשויים ליצר הרע".

אבל מאידך גיסא מצינו שציוהו הקב"ה למשה לקבל נדבה זו, ולא זו בלבד אלא שהודיע "אלו חביבין עלי מן הכל" מפני שבהם נשתמשו נשי ישראל צדקניות להעמיד "צבאות רבות במצרים".

והנה, הצורך והחביבות במראות הצובאות דווקא, הרי הוא כרוך וקשור במהותו ומטרתו של המשכן ובית המקדש:

ידוע אשר תכלית הכוונה מה שברא השי"ת את עולם הזה הגשמי, היא ש"נתאווה

(4) זבחים כא, ב.

(5) ויקהל לח, ח ובפרש"י.

(6) ראה בזה בכיאר ובאורך בלקוטי שיחות ח"ג עמ' 902 ואילך. וש"נ.

(1) בבא בתרא י, א.

ושקידה, ועל-ידי זה תתרבה גם כן הצלחתו בהלימודים, וכבר ידוע מעלת מדה האמורה מיוסד על הכתוב ותקנא רחל באחותה ופירושו בזהר הקדוש חלק ב' קכ"ו ע"ב, עיין שם וכן בספר ארחות צדיקים שער י"ד, ומבואר בארוכה באור התורה להצמח צדק פרשת ויצא על הכתוב האמור, ומקרא מלא אמר החכם מכל אדם¹, אל יקנא לבך בחטאים כי אם ביראת ה' כל היום.

(אגרות קודש ח"ה ע' קנז)

פרסום עושי מצוה – יוסיף במשתתפים

...נהניתי לקרות בהמצורפים למכתבו . . על-דבר מה שהי' בהעתון בנוגע להתועדות דשמחת בית השואבה, וכן בנוגע להתועדות דנשי חב"ד והשייכות אליהן, ובטח גם להבא יתאמצו בכגון זה,

ונוסף על העבודה עצמה, להשתדל בפרסום, ובאופן המתאים דוקא, היינו בלא פרסום זולה, וכידוע מתשובת הרשב"א שמצוה לפרסם עושי מצוה כיון שעל-ידי זה אפשר להמשיך [=למשוך] עוד אחרים וכהענין דקנאת סופרים תרבה חכמה.

(אגרות קודש ח"ה ע' קעט)

... ובמה שכותב אודות ההשתתפות בשיעורי לימוד הגלמדים ברבים – כדאי ה' מתאים לפסק תורתנו, מצוה לפרסם עושי מצוה (שולחן ערוך יורה דעה סי' רמ"ט סעיף י"ג) להדביק על הכותל רשימת המשתתפים בכל שיעור, שלבד שזה יחזק יותר את המשתתפים, יש מקום ותקוה שכל אחד ואחד ירצה להופיע על כל פנים באחת הרשימות.

(אגרות קודש ח"ב ע' קצ)

הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים⁷, שיוכל לשכון בגלוי גם בדברים גשמיים ונחותים ביותר. ואף שבעולמות העליונים מאיר אורו ית' ביתר שאת ויתר עז, מכל מקום איווה הקב"ה למושב לו את הארץ התחתונה, וברא נבראים פחותים ויושבי בתי חומר, כי נשתוקק שיהיו גם דברים כאלו מכון ומדור לשבתו ית'.

וזהו מה שציווה השי"ת "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם"⁸, שרצה הקב"ה שיקחו ישראל דברים גשמיים וחומריים, כמו כסף זהב ונחושת וכיו"ב, ומהם יבנו משכן לו ית', עד אשר במקום המשכן ומקדש יהיה גילוי אלוקות במוחש לעיני כל בשר – "ושכנתי בתוכם", ובזה יש מילוי כוונת הבריאה, לעשות לו ית' "דירה בתחתונים".

הכנעת היצר – חביבה מן הכל

והנה, לפי המתבאר לעיל, שכוונת בריאת העולם ועשיית המשכן היא שיוכל הקב"ה לשכון בדברים הגשמיים דווקא, הרי מובן שככל שהדבר נמוך ונחות יותר, הנה כאשר ממשיכים שם אורו ית' ועושים גם מזה דירה בה שוכן אורו ית' הרי ממלאים בזה כוונת בריאת העולם באופן נעלה יותר.

ובזה יובן היטב מה שהודיע הקב"ה למשה ש"מראות הצובאות" הן אלו ש"חביבין עלי מן הכל", יותר משאר נדבות המשכן זהב כסף ואבנים טובות, כי כאשר דווקא מראות אלו שהם דברים גשמיים הנחותים ביותר, הם הם הדברים שבהם ישכון השי"ת, אזי ממלאים את התכלית שנתאווה לו השי"ת, שיקדשו ישראל את התחתון ש"אין תחתון למטה ממנו"⁹, וימשיכו גם שם שכינתו ית'.

וזהו ענינו של הכיור: מחד הרי הוא הכלי הנחות ביותר, ועשוי מהחומר הגס והמגושם ביותר – "מראות הצובאות" ה"עשויים ליצר הרע", ומכל מקום כאשר מכופפים ומכניעים את היצר הרע, ואדרבא, משתמשים בענין זה עצמו לקדושה – להעמיד "צבאות רבות במצרים", אזי דווקא דברים נחותים אלו נעשים "חביבין עלי ביותר".

קבלת עול הקב"ה – הרחיצה שקודם העבודה

והכיור הוא "הכנה" לכללות עבודת המשכן – הלא היא כללות עבודת האדם:

הכנה כללית לגשת לעבודתו ית', היא "ורחצו את ידיהם ואת רגליהם", יהודי צריך

(7) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. בראשית רבה ספ"ג. במדבר רבה פ"ג, ו. תניא פל"ו. ובכ"מ. וראה בנוגע להוספת תיבת "ית" – בלקוטי שיחות ח"ט עמ' 57 ואילך.

(8) תרומה כה, ח.

(9) תניא שם.

"לרחוק" עצמו מהענינים הבלתי רצויים, לכופף את יצרו ותאוותיו ולהכין עצמו לעבודתו ית'.

עבודה זו היא "הכנה" בלבד, והוא מתעסק בשלב זה בענינים נחותים המשולים ל"מראות הצובאות", אבל דווקא "הכנה" זו של "אתכפיא סטרא אחרא" היא היא החביבה ביותר על השי"ת יתר על העבודה עצמה הבאה לאחר מכן!

ולכך נרמז בכיור דווקא ענינו של משה, כי עבודה זו של ההתגברות על היצר הרע והסטרא אחרא, מבוססת על "קבלת עול" והתבטלות למי שאמר והיה העולם, וזהו ענינו של משה – ענין ה"ביטול" אליו ית' כמבואר בסה"ק¹⁰.

תורת היים

מכתבי עצות והדרכות בעבודת השי"ת
בחיי היום יום

קנאה ותחרות – בתורה ומצוות

קנאת סופרים תרבה חכמה – בין התלמידים; פרסום עושי מצוה – ימושך אחרים להצטרף

לְמָה ח' יְחַרָּה אִפְּךָ בְּעַמְּךָ

כלום מתקנא אלא חכם בחכם, גבור בגבור (חשא לב, יא. רש"י)

להרבות בקנאת סופרים בין התלמידים

לאחרי השתיקה הארוכה נעם לי לקבל מכתבו ממוצאי שבת קודש בו כותב איך שהסתדרו הענינים בהתלמוד תורה וסידור הכתות השונות, ונהייתי במאד מאד ממה שהמציא כמה ענינים בקנאת סופרים בין התלמידים שבטח יביא פירות לעורר בהם כחות הפנימים שיש בכל אחד ואחד מישראל שיתגלו בפועל וישפיעו על חייהם היום יומים, ובהמשך לזה נכונה מאד סברתו לסדר מנין בעדם כיון שזה נותן מקום לבחירת גבאי שְׁמֵשׁ מבין הנערים גופא, והרי ידוע עד כמה הנוער בארצות הברית להוט אחרי סידורים שיש להם אופן של טים maet [=קבוצה] ובמילא יש לו לידער [=מנהיג], קעפטטיין [=מפקד] כו' וכו'...

(אגרות קודש ח"י ע"מ)

קנאה בחברים – תרבה התמדה ושקידה

במענה למכתבו מזאת חנוכה . . בו כותב אשר סובל הוא מהענין דקנאת סופרים, אשר מקנא חבריו המתמידים בלימוד יותר ממנו, אף שגם נפשו חשקה בלימוד התורה בהתמדה ושקידה.

ולפלא הדבר סגנון כתבו, שהרי אדרבה אמרו חז"ל קנאת סופרים תרבה חכמה (בבא בתרא כב, א) שלכן פשוט שעליו להרבות מדה האמורה על מנת להרבות בהתמדה

פנינים

דרוש ואגדה

לוחות ושברי לוחות
בלימוד התורה

בפרשתנו כתוב "וישלך מידי את הלוחות וישבר אותם תחת ההר" (לכ, יט) וכתוב בגמרא "לוחות ושברי לוחות מונחין בארון" (ב"ב יד, ב. מנחות צט, סע"א).

ויש לבאר ענין זה בעבודת האדם לקונו: בלימוד התורה צריכים להיות שני דברים הפכיים - לוחות ושברי לוחות.

מצד אחד על האדם להיות בבחינת "לוחות". וכמו שהאותיות שעל הלוחות היו חקוקות על האבנים ואי אפשר היה להפריד ביניהם, כמו כן על האדם להבין ולהשיג בשכלו הוא את דברי התורה, עד ששכלו והתורה יהיו לאחדים ממש, שכשמאמין לבד במה שכתוב בתורה עדיין אינו יוצא בזה חובת תלמוד תורה, ורק כשמבין בשכלו את התורה הרי הוא יוצא ידי חובתו.

אך מאידך, באותו "ארון" בו מונחים הלוחות היו גם ה"שברי לוחות", שכן בשביל לימוד התורה על שכלו של האדם "להישבר".

כי מכיון שחכמתו של הקב"ה גבוהה לאין שיעור משכל האדם ורחוקה ממנו בתכלית, אי אפשר שהשכל יבין וישיג אמיתית חכמתו של הקב"ה.

ורק על ידי שהאדם יהיה בבחינת "שברי לוחות", ויתבטל לגמרי לחכמתו של הקב"ה, אזי יסייע לו השי"ת שיתעלה שכלו לבחינה גבוהה ביותר, ויהיה מסוגל להשיג אמיתתה של תורה. וכמו שאומרים בתפלת אלקי נצור "ונפשי כעפר לכל תהיה" ורק לאחר זי יוכל להיות "פתח לבי בתורתך".

(עי' לקוטי שיחות חכ"ו עמ' 248 ואילך)

מדוע רוחצים גם את
הפנים בבוקר?

בפרשתנו מובא הציווי על עשיית הכיור "ועשית כיור גוי ורחצו אהרן ובניו ממנו את ידיהם ואת רגליהם" (ל, יח-יט).

ומצינו בראשונים (ראה שו"ת הרשב"א ח"א סקצ"א, ועוד) שקישרו את קידוש ידיהם ורגליהם של הכהנים לפני העבודה עם החיוב לרחוץ גופו לפני התפילה.

והנה כתב הרמב"ם (הל' תפילה פ"ד ה"ג) "שחרית ורחץ פניו ידיו ורגליו ואח"כ יתפלל". ויש לעיין לשיטתו, מהו הטעם שברחיצת הכהנים נצטוו לרחוץ "את ידיהם ואת רגליהם" בלבד, ולפני התפילה יש לרחוץ גם את הפנים.

ויש לבאר זה בדרך הדרש:

החילוק בין הפנים לידיים ורגלים הוא, שבידיים ורגלים שוכן כח העשייה של האדם, מה שאין כן הפנים הם מקום משכן הכחות הנעלים שבו, כח השכל, חוש הראיה והשמיעה והדיבור וכיו"ב.

ועל פי זה יש לפרש החילוק בין קידוש הכהנים והרחיצה לפני התפילה. שבזמן הבית היו ישראל במצב נעלה, וכוחותיהם הנעלים - שכלם ומדותיהם היו תמיד בלתי לה' לבדו, ולא היו צריכים לקדש ולטהר את ה"פנים" כי כחות אלו היו טהורים ממילא. ורק ידיהם ורגליהם שבהן התעסקו בעבודת דחול ובאכילה ושתייה היו נצרכות לקידוש וטהרה.

מה שאין כן בזמננו, ישנם מצבים בהם האדם משקיע גם את שכלו ולבו בעניני עולם הזה, ולכן לפני התפילה על האדם לטהר לנקות ולקדש גם את "פניו" כהכנה לתפילה, למען יוכל לעמוד לפני קונו בקדושה ובטהרה.

(עי' לקוטי שיחות חל"א עמ' 184 ואילך)

בהם", דהיינו שמשפטי התורה גופא הם רחמים וחסד ומחייבים הנהגה של "וחי בהם". ואלו האומרים שאיסורי שבת קיימים גם במקום סכנת נפשות הרי הם עושים סילוף ועיוות במצות השבת עצמה, ומהפכים אותה ל"חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם".

ובאמת דמלשון הר"מ מבואר בהגדרה זו אינה נוגעת דוקא לשבת, אלא שכן הוא בכל משפטי התורה ומצוותי', שכל אחד מהם הוא רחמים וחסד וניתנו למען יהי "וחי בהם". אלא שמזה שהעמיד הרמב"ם ענין זה בהלכות שבת ובנוגע לפקוח נפש בשבת, מבואר דהמושג הנ"ל משתייך במיוחד ובאופן פרטי למצות שבת, אלא דממנה נלמד ("הא למדת וכו'") לכל מצוות התורה.

והיינו לפי שבאמת כל מצוה ומצוה שבתורה היא גם אות על אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו. ולכן במקום פקוח נפש המצוה עצמה מחייבת דחייתה מפני קיום נפש מישראל, ובלשון החינוך מצוה לב (במצות שביתת שבת) "מה שלמדו ז"ל מהכתוב שדוחין הכל מפני הצלת נפשות. . . הטעם לפי שסבת עשיית המצוה הוא האדם וקיום הסבה הוא קיום הכל". אלא שענין האות על בחירת הקב"ה בבני ישראל מפורש ומודגש לענין מצות שבת ("כי אות היא ביני וביניכם"), ולכן העמיד הרמב"ם ענין זה ביחס לשבת, והוסיף שממנה נלמד לכל מצוות התורה ומשפטי.

שקיום היהודי הוא היסוד והסיבה לכל עיקר מצות השבת. ובדואי דלפי זה אין כאן חילול שבת כלל כיון דפעולת ההצלה מחייבת (גם) מצד שבת גופא. ויתירה מזו, כיון דשבת היא אות על בחירת ישראל, לכן כשמחללים את השבת עבור קיומה של נפש מישראל, הרי זה ביטוי הכי מפורש להחייבות והיוקר של ישראל בעיני הקב"ה, וממילא נעשית על ידי זה הוספת קיום במצות השבת, שהיא האות על בחירת ישראל וחייבותם.

וי"ף שזהו גם החילוק בין הך ד"אסור להתמהמה בחילול שבת וכו'" להא ד"הזריז הרי זה משובח" (המובא בהלכה טז). דדינא ד"הזריז וכו'" הוא מהלכות הצלת נפשות (פקוח נפש) שמצותה שתעשה בזריזות, אבל הך ד"אסור להתמהמה בחילול שבת" הרי זה מהלכות השבת, דמצות שמירת שבת אוסרת איזשהו עיכוב או שהיי' בגללה בהצלת נפש מישראל. וזהו האמור בקרא ד"ושמרתם את חוקותי . . . וחי בהם", דלא רק דפקוח נפש דוחה המצוות, אלא יתירה מזו, שהמצוות עצמן ניתנו למען "וחי בהם", והמה המחייבות (שבמקום שקיומן יכול להביא לסכנת נפשות) שידחו הן מפני קיום החיים של נפש מישראל. ולהכי מאריך כאן הרמב"ם "הא למדת שאין משפטי התורה נקמה בעולם אלא רחמים וחסד ושלוש בעולם. ואלו המינים שאומרים שזה חילול שבת ואסור, עליהן הכתוב אומר וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו

ההלכות). ועוד, כיון שענין זה שייך להדין דפקוח נפש דוחה כל המצוות ולא דוקא לשבת, אמאי לא הביאו בהלכות יסודי התורה לגבי הדין דיעבור ואל יהרג בכל המצוות, ולמה נטר בזה עד הלכות שבת.

והנראה לומר בזה, דדין פקוח נפש דוחה שבת האמור כאן ודין יעבור ואל יהרג בכל המצוות האמור בהלכות יסודי התורה שני דינים שונים ונפרדים המה. דהמובא בהלכות יסודי התורה הוא מדיני פקוח נפש, דמשום קיום נפש מישראל נדחות כל המצוות. משא"כ בהלכות שבת קאי הרמב"ם בדיני השבת, וזה שכתב ד"דחוי' היא שבת אצל סכנת נפשות" הכוונה היא דמצות שמירת שבת גופא מחייבת ודורשת שתיעשה פעולה של חילול שבת למען הצלת נפש מישראל. ולכן, לא רק שעשיית מלאכה האסורה בשבת הנעשית לצורך פקוח נפש לא מקרי מעשה של חילול שבת, אלא עוד זאת, שהיא גם קיום בשמירת שבת.

וכך הוא ביאור הדבר: הנה כתיב (פרשתנו לא, יג) "את שבתותי תשמרו כי אות היא ביני וביניכם לדורותיכם לדעת כי אני ה' מקדשכם", ופירש"י "אות גדולה היא בינינו שבחרתי בכם בהנחילי לכם את יום מנוחתי למנוחה". הרי מפורש דמצות שבת במהותה היא אות על בחירת הקב"ה בבני ישראל, ולכן עצמה של השבת קשור ותלוי בקיומו של כל יהודי שבו היא הבחירה, ובין ה' ובינו היא האות. ולהכי כשיהודי עומד במצב של סכנה, השבת עצמה מחייבת הצלתו (אפילו באופן הקשור במלאכה האסורה), מאחר

להביאו בתחילת הפרק על מ"ש "דחוי' היא שבת אצל סכנת נפשות" (על דרך לשון המב"ט בקריית ספר), ולמה הביאו רק לגבי הדין ד"אסור להתמהמה כו". וכן הא ד"הזריז הרי זה משובח" מובא להלן (בהלכה טז) "והמקדים להציל הנפש הרי זה משובח" וא"כ לכאורה איכא כוונה אחרת במ"ש כאן "אסור להתמהמה וכו'", וצ"ב.

והנה בריש פ"ה מהלכות יסודי התורה כתב הרמב"ם "כשיעמוד עובד כוכבים ויאנוס את ישראל לעבור על אחת מכל מצות האמורות בתורה או יהרגנו, יעבור ואל יהרג שנאמר במצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, וחי בהם ולא שימות בהם". הרי מבואר דעיקר הדין דיעבור ואל יהרג בכל התורה נלמד מ"וחי בהם" (וכן הוא ברש"י סנהדרין ער, א ד"ה יעבור, ובכ"מ), ולמה חוזר הרמב"ם ומביא אותו הלימוד עוד הפעם במיוחד לענין פקוח נפש בשבת. ובאמת דהכי קשה גם בסוגיא דיומא שם דמהי השאלה "מנין לפקוח נפש שדוחה את השבת", והרי קי"ל בכולא תלמודא דעל כל עבירות שבתורה יעבור ואל יהרג. וגם מה חידש שמואל בהבאת הכתוב ד"וחי בהם", בעוד שזהו המקור דפקוח נפש דוחה כל התורה כולה. וכבר עמדו על זה במפרשי הש"ס.

גם צ"ב באריכות לשון הרמב"ם כאן "וחי בהם ולא שימות בהם, הא למדת שאין משפטי התורה נקמה בעולם אלא רחמים וחסד ושלוש בעולם", דמאי רצה לומר בזה, ולכאורה הרי זה ענין של אגדה שאין מקומו באמצע הלכה (ובדרך כלל מביא הרמב"ם עניני אגדה בסיום כל

הידושי סוגיות

עיון ופולפול בסוגיות הפרשה

פקוח נפש בשבת ובכל התורה

מקשה בדברי הרמב"ם לענין פקוח נפש בשבת - אמאי שינה מן הש"ס והביא הילפותא ד"וחי בהם" רק לענין שאסור להתמהמה כו' ולא לגופא דדינא שדחוי' שבת אצל סכנת נפשות / מוסיף להקשות מה ראה הרמב"ם להצריך כאן הלימוד ד"וחי בהם" אחר שהזכירו כבר בדין יהרג ואל יעבור שבכל התורה, וגם מקשה מהו החידוש דין במה שהאריך שדיני התורה אינם נקמה בעולם כו' / מחדש דשאני דין זה בשבת מכלל התורה, שהוא דין בשמירת שבת גופא ולא בהלכות נפשות / מבאר דבריו על פי הכתוב בפרשתנו דגדר שמירת השבת הוא לאות בין ישראל לקונם ולהכי פקוח נפש הוי שמירתה של שבת ולא חילולה, ומסיק דזהו גופא דינא דאסור להתמהמה כו' / מתרץ עפ"ז כל הקושיות הנ"ל

ברמב"ם הלכות שבת (פ"ב ה"א): דחוי' היא שבת אצל סכנת נפשות כשאר המצוות לפיכך חולה שיש בו סכנה עושין לו כל צרכיו בשבת וכו'. ולהלן בהל' ג: ואסור להתמהמה בחילול שבת לחולה שיש בו סכנה שנאמר אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ולא שימות בהם. הא למדת שאין משפטי התורה נקמה בעולם אלא רחמים וחסד ושלוש בעולם. ואלו המינים שאומרים שזה חילול שבת ואסור, עליהן הכתוב אומר וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם.

וכתב המגיד משנה דהא ד"אסור להתמהמה וכו'" מקורו ביומא (פד, ב) "והזריז הרי זה משובח", ובירושלמי יומא (פ"ח ה"ה) "הזריז הרי זה משובח והשואל הרי זה שופך דמים". ומה שכתב שנאמר "וחי בהם" מבואר ביומא שם (פה, ב) והוא מימרא דשמואל ומסקנא דגמ' דמהתם ילפינן לה. וצ"ע, דהא בגמרא שם הובא הך קרא ד"וחי בהם" כמקור לעיקר הדין דפקוח נפש דוחה שבת ("מנין לפקוח נפש שדוחה את השבת כו' אמר שמואל כו' וחי בהם כו"), וא"כ הו"ל להרמב"ם